

Marta Kluszczyńska

marta.kluszczyńska@amu.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-7168-4281>Centrum Badań Migracyjnych
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu**Izabella Main**

imain@amu.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-9881-6838>Instytut Antropologii i Etnologii
Wydział Antropologii i Kulturoznawstwa
Centrum Badań Migracyjnych
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Projekty edukacyjne na rzecz integracji społecznej oraz kształtowania postaw tolerancji i zrozumienia

*Educational Projects for Social Integration
and Shaping Attitudes of Tolerance
and Understanding*

Wstęp

Od 2015 roku, w związku z przybyciem do Europy wielu tysięcy osób uciekających przed skutkami konfliktu w Syrii oraz innymi konfliktami i katastrofami oraz z powodu negatywnego stosunku przedstawicieli rządu do uchodźców, a także udziału Polski w ich relokacji – w wielu mass mediach pojawił się antyuchodźczy przekaz łączący zjawiska terroryzmu, „zagrożenia islamizacją” oraz uchodźstwa. W niniejszym artykule wskażemy na elementy antyuchodźczego dyskursu, zwłaszcza na sposób formułowania narracji. Następnie przedstawimy projekty zainicjowane przez osoby skupione wokół Centrum Badań Migracyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (CeBaM UAM). Projekty te

miały na celu przeciwdziałanie antyuchodźczej kampanii oraz włączenie i zaangażowanie środowiska etnologicznego w debatę publiczną¹.

W tekście opisane zostaną dwa działania: akcja „Zaadoptuj kamizelkę” (2017 rok) oraz trzy edycje projektu szkoleniowo-warsztatowego „Porozmawiajmy o uchodźcach” (2017–2019). Akcja „Zaadoptuj kamizelkę” skierowana była do różnego typu instytucji i polegała na zaopiekowaniu się przez nie jedną z 49 kamizelek, w których uchodźcy przemierzali Morze Śródziemne, by dostać się na grecką wyspę Chios. Do kamizelek doczepiono ulotki informacyjne, a adoptujące instytucje mogły organizować wokół nich dalsze działania. Zainicjowany i współtworzony przez autorki artykułu projekt „Porozmawiajmy o uchodźcach” składał się z części szkoleniowej dla edukatorów oraz warsztatów edukacyjnych o uchodźcach dla uczniów i uczennic w starszych klasach szkół podstawowych w Poznaniu. Oba projekty miały na celu kształtowanie postaw otwartości wobec uchodźców oraz zwiększenie wiedzy odbiorców – szeroko rozumianej społeczności mieszkańców i mieszkanki Poznania oraz dzieci i młodzieży szkolnej, a także zwiększenie grupy osób chcących zaangażować się w działania upowszechniające wiedzę dotyczącą migracji przymusowych oraz postawę otwartości.

Inspiracje: w kierunku antropologii zaangażowanej i krytycznej

Opisywane działania wpisują się w nurty antropologii zaangażowanej oraz pedagogiki krytycznej. W tekście *Engaged Anthropology: Diversity and Dilemmas* Seta Low i Sally Engle Merry (Low, Merry 2010) pokazują szerokie spektrum form społecznego zaangażowania antropologii: wspierania, dzielenia się, edukowania, krytyki społecznej, współpracy, rzecznictwa (*advocacy*) i aktywizmu. W USA antropologia zaangażowana uległa wielokrotnym przeobrażeniom: od swych początków pod koniec XIX wieku, gdy John W. Powell świadczył przed Kongresem o ludobójstwie ludności indiańskiej, po wezwania do praktykowania antropologii walczącej (*militant anthropology*)² przez Nancy Scheper-Hughes, antropologii komentującej środowisko akademickie i jego hierarchie (Kociatkiewicz, Kostera 2020), czy wręcz zastąpienia akademickiej krytyki kulturowej przez badania aktywistyczne (Low, Merry 2010).

1 Artykuł powstał m.in. w oparciu o badania w ramach projektu „NoVaMigra. Norms and Values in the European Migration and Refugee Crisis”, nr 770330, finansowanym przez Unię Europejską w programie Horyzont 2020 oraz publikację I. Main (Main 2020).

2 *Militant anthropology* na język polski przekładane jest zarówno jako „antropologia walcząca” (Songin-Mokrzan 2014), jak i „wojująca” (Červinková 2012: 13). Ze względu na bardziej rozpoznane użycie, zdecydowałyśmy się na pierwszą formę.

Dyskusja nad koniecznością uznania antropologii zaangażowanej w Polsce, wypowiedziana donośnym, grupowym głosem podczas Nadzwyczajnego Zjazdu Etnologów i Antropologów w 2016 roku (Nadzwyczajny... 2017), pozwala na wpisanie naszych działań w coraz lepiej ugruntowane teoretycznie i metodologicznie przedsięwzięcie, będące „obietnicą rekonstrukcji dyscypliny w duchu społecznej odpowiedzialności” (Songin-Mokrzan 2014: 10). Tym samym, wśród różnych nurtów antropologii zaangażowanej, nasze projekty sytuują się tam, gdzie poprzez różne działania animacyjne i popularyzatorskie wiedza jest upowszechniana, wzbogacając debatę publiczną (Kościańska 2004; Songin-Mokrzan 2014: 18–19).

W podejmowanych przez nas działaniach inspirację stanowi również myśl pedagogiki krytycznej³, która problematyzuje związek między edukacją a polityką, między stosunkami społeczno-politycznymi a praktykami pedagogicznymi oraz między odtwarzaniem zależnych hierarchii władzy i przywilejów w dziedzinie codziennego życia społecznego. W takich procesach nauczyciele mają zadanie zrozumieć społeczno-polityczny kontekst edukacji i znaczenia radykalnej demokratyzacji zarówno placówek oświatowych, jak i większych formacji społecznych, odnosząc się do programu nauczania, polityki szkolnej, filozofii edukacyjnych i tradycji pedagogicznych, stawiając im opór i stanowiąc wyzwanie (Fischman, McLaren 2005). Jak wskazała pedagożka Maria Czerepniak-Walczak, nurt pedagogiki emancypacyjnej obejmuje m.in. pedagogikę radykalną, nastawioną „na odkrywanie i wdrażanie do edukacji związków refleksyjnego uczenia się, kształtowania krytycznych postaw i zachowań obywatelskich oraz rewitalizacji demokratycznej sfery publicznej” (Czerepniak-Walczak 2006: 75). Mimo rozwoju nurtów pedagogiki krytycznej w polskim środowisku pedagogicznym od okresu transformacji ustrojowej, idee wychowania demokratycznego, edukacji obywatelskiej i autonomii nie zostały szerzej zastosowane w szkolnictwie publicznym (Śliwerski 2016: 20). Michelle Fine, amerykańska psycholożka społeczna, opisująca i analizująca partycypacyjne badania w działaniu (participatory action research), niesprawiedliwość i opór społeczny, w pracy *Just research in contentious times* (Fine 2017) podkreśliła konieczność radykalnego zaangażowania w badania i przyłączenia się do ruchu na rzecz zmiany społecznej, sprawiedliwości i wyzwolenia. Działania pedagogiki krytycznej nie są wyrazem posiadania właściwej wiedzy, lecz bycia we właściwym miejscu i czasie. Ostatnie lata zmiany politycznej i społecznej stały się dla nas tym momentem.

3 Tematyka projektów sugeruje bliski związek działań Centrum Badań Migracyjnych z edukacją międzykulturową (zob. Kledzik, Praczyk 2016). Główną osią naszych projektów nie jest jednak edukacja na temat Innego i inności czy próba dekonstrukcji stereotypów i reprodukowanych dyskursywnie różnic kulturowych.

Polityka migracyjna i dyskurs antychodźczy w Polsce

W połowie 2015 roku koalicyjny rząd dwóch partii – Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego – zobowiązał się do przyjęcia około 7 tysięcy uchodźców z Syrii, Iraku i Erytrei, w ramach programu relokacji. Premier Ewa Kopacz zadeklarowała podczas telewizyjnego przemówienia:

Polska przyjmie tylko uchodźców, a nie emigrantów ekonomicznych (...). Chcę państwa zapewnić, że w negocjacjach, które teraz toczymy, stawiamy konkretne warunki: rozdzielenie uchodźców od emigrantów ekonomicznych, uszczelnienie zewnętrznych granic UE oraz pełna kontrola naszych służb nad osobami, które przyjmujemy. Polska jest i będzie bezpieczna. Polska jest i będzie proeuropejska. Polska jest i będzie tolerancyjna (Kopacz 2015).

Ewa Kopacz, pomimo odwołania się do ekskluzywistycznej retoryki wyłączającej emigrantów ekonomicznych, wskazywała na takie wartości, jak bezpieczeństwo, proeuropejskość i tolerancja. Podkreśliła też, że w ostatnich latach Polska wiele zyskała dzięki europejskiej solidarności.

Po wyborach parlamentarnych 25 października 2015 roku nowy rząd, utworzony przez zwycięską partię Prawo i Sprawiedliwość, odrzucił wcześniejsze zobowiązania i otwarcie wystąpił przeciwko projektowi relokacji uchodźców. Sprzyjał również negatywnej reakcji mediów na „kryzys związany z uchodźcami i migracją” oraz podsycił nacjonalistyczne nastroje antychodźcze. W październiku 2015 roku Jarosław Kaczyński, prezes PiS, wypowiedział znamienne słowa: „Różnego rodzaju pasożyty, pierwotniaki, które nie są groźne w organizmach tych ludzi, a mogą tutaj być groźne” (Kaczyński 2015). Beata Szydło, na stanowisku premiera od 16 listopada 2015 roku, nie tylko zakwestionowała zadeklarowane przez poprzedni rząd liczby (7 tysięcy), ale w styczniu 2016 roku stwierdziła, że „(s)taramy się, by były to osoby sprawdzone i by byli to chrześcijanie” (za: Pędziwiatr, Legut 2017: 624). Rząd uważał, że uchodźcy – w przeważającej mierze pochodzący z krajów o dominującej populacji muzułmanów – stanowią zagrożenie dla tożsamości chrześcijańskiej Europy, a ich przybycie doprowadzi do „islamizacji” Europy i zmian demograficznych.

Jak wskazano w europejskim raporcie o islamofobii, w 2016 roku „można zaobserwować dalszą popularyzację postaw islamofobicznych w polityce, mediach, edukacji i innych sferach życia” (Pędziwiatr 2017: 415). Polacy mają ograniczony kontakt z niewielką populacją muzułmańską w Polsce, jednak w wyobrazeniach liczba muzułmanów jest znacznie większa niż wynikałoby to z rzeczywistych

danych (Bobako 2017; Buchowski 2016). W mediach publicznych, przekształconych po wyborach w przestrzeń promowania stanowiska rządu w sprawie migracji, wzmocniony został przekaz islamofobiczny, m.in. poprzez zapraszanie krytyków islamu do przedstawiania muzułmanów jako terrorystów oraz manipulowanie relacjami medialnymi z różnych wydarzeń.

Antyuchodźczy dyskurs podtrzymywany był w kolejnych latach. Tuż przed wyborami samorządowymi 21 października 2018 roku, partia PiS wyemitowała w telewizji publicznej spot, w którym użyto bardzo silnej retoryki nacjonalistycznej. W mediach kontynuowano nadawanie programów nacjonalistycznych i antyuchodźczych, przedstawiając uchodźców jako zagrożenie, podkreślając ich rzekomą agresywność i przestępczość lub twierdząc, że są gotowi zniszczyć cywilizację chrześcijańską (zob. Goździak, Márton 2018; Krzyżanowska, Krzyżanowski 2018). Pomijano natomiast zarówno liczne historyczne przykłady wsparcia dla Polaków i Polek jako uchodźców w okresie II wojny światowej i w latach osiemdziesiątych XX wieku (Stola 2012), jak i fakt przyjmowania przez Polskę uchodźców z krajów bloku wschodniego w okresie powojennym (np. z Grecji) (Biernacka 1973; Nowicka 2008).

„Uchodźcy nadchodzą” – panika moralna

Takie negatywne przedstawianie migrantów przymusowych w Polsce miało kilka konsekwencji. Po pierwsze, nastąpiła stopniowa zmiana nastawienia społeczeństwa do uchodźców i muzułmanów. Temat ten spowodował wzrost zainteresowania zjawiskiem migracji i emocjonalizację debaty publicznej, a sytuacja migrantów była wielokrotnie poruszana i wykorzystywana do celów politycznych. Ponadto między majem 2015 roku a grudniem 2016 roku gwałtownie wzrosło negatywne nastawienie do ich przyjmowania. W 2015 roku tylko 21% Polaków nie chciało udzielić im ochrony, podczas gdy w następnym roku aż 53% (CBOS 2017; CBOS 2018).

Drugą konsekwencją szerzenia dyskursu antyuchodźczego był wzrost nastrojów i działań antyimigranckich. Tendencja ta jest widoczna w wynikach badań opinii publicznej wykazujących eskalację negatywnych postaw wobec innych narodowości, w tym migrantów mieszkających w Polsce (Cekiera 2017). Wielu Polaków nie dostrzega pozytywnego aspektu kontaktu z migrantami czy uchodźcami, jakim jest wzbogacenie lokalnej kultury (Łaciak, Segeš Frelak 2018).

Trzecią konsekwencją był wzrost liczby rasistowskich i antyimigracyjnych ataków w Polsce. Stowarzyszenie Nigdy Więcej monitorujące taką przemoc, wskazuje na stale rosnącą liczbę ataków na cudzoziemców, mających miejsce zarówno w większych miastach, jak i mniejszych miejscowościach w Polsce. Ataki słowne i fizyczne skierowane były przeciwko osobom o ciemniejszej karnacji,

posługującym się językami innymi niż polski, noszącym inne ubrania i/lub postrzeganym jako muzułmanie (Stowarzyszenie Nigdy Więcej 2019).

Opisany wcześniej proces rozpowszechniania oraz wzmacniania poglądów i postaw antyuchodźczych, antyimigranckich i islamofobicznych, a także wynikające z tego działania, można wyjaśnić za pomocą koncepcji paniki moralnej sformułowanej w latach siedemdziesiątych XX wieku przez Stanley'a Cohena (Cohen 2017). Charakteryzuje się ona nieadekwatnymi reakcjami społecznymi na poważną sytuację lub zagrożenie. Panika moralna wobec muzułmanów widoczna jest zarówno w Europie, Ameryce Północnej i Australii (Morgan 2016), a jej antyimigracyjna retoryka dotyczyć może tak współczesnych migracji przymusowych do Europy, jak i polskich migracji do Wielkiej Brytanii (Fitzgerald, Smoczyński 2015). Barbara Pasamonik, analizując zjawisko paniki moralnej wokół zjawiska uchodźstwa w Polsce, podkreśla konflikt między narracją prouchodźczą, określaną jako humanitarna, a narracją antyuchodźczą, określaną jako nacjonalistyczna (Pasamonik 2017). Obie odnoszą się do pewnego zbioru wartości moralnych. Jak wskazano powyżej, politycy i grupy promujące dyskurs przeciwko uchodźcom odnosili się do wartości nacjonalistycznych i/lub katolickich, podkreślając wartość jednorodności etnicznej i religijnej oraz bezpieczeństwa.

Sytuacja w Poznaniu prawdopodobnie nie różni się znacząco od ogólnopolskiej. W ostatnim czasie nie przeprowadzono w tym mieście pogłębionych badań opinii publicznej na temat postaw wobec uchodźców i migrantów (Mamzer 2011; Goździak, Nowak 2012). W konkluzji raportu z 2018 roku pt. *Tworzenie sprawiedliwych miast: Włączenie Agendy 2030 do polityki lokalnej (w czasach dużych ruchów migracyjnych i uchodźstwa)*, napisanym na podstawie 750 ankiet przeprowadzonych z mieszkańcami i mieszkankami Poznania, czytamy:

Badani zdecydowanie zgadzali się z twierdzeniami odnoszącymi się (ogólnie) do praw człowieka oraz tymi, które wiążą się z pomocą humanitarną – zapewnieniem możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb ludzi w sytuacji wyższej konieczności. Badani zgadzają się, że potrzebne są działania międzynarodowe zapewniające bezpieczne i uregulowane przepływy migracyjne. Jednocześnie jednak chcieli, żeby pomagać cudzoziemcom w miejscu ich zamieszkania (ale z motywacją egoistyczną, tzn. po to, żeby nie narażać na szwank naszego rozwoju), a obywatelstwo było przyznawane tylko tym, którzy przystosują się do naszego sposobu życia (Kwiecińska-Zdrenka 2018).

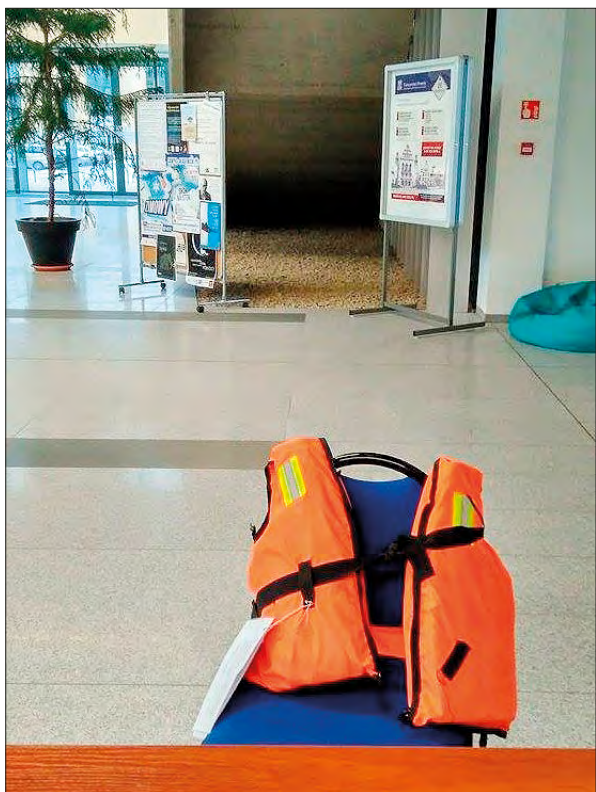
Cytat ten pokazuje, że rozwiązania proponowane przez obecny rząd polski – regulowana migracja i wsparcie w krajach konfliktu – mogą być akceptowane przez większość społeczeństwa.

Akcja „Zaadoptuj kamizelkę” – lokalne tworzenie empatycznej kontrnarracji

Organizacje pozarządowe i grupy nieformalne są głównymi aktorami społecznymi zaangażowanymi we wspieranie integracji uchodźców i migrantów w Polsce od 1989 roku. Ich działalność jest często finansowana przez organizacje międzynarodowe i fundusze unijne. Stopniowo niektórzy burmistrzowie i rady miast włączyli się w działania inkluzywne, z konieczności przyciągnięcia do Polski migrantów zarobkowych i lepszej integracji osób już mieszkających w Polsce. Władze Poznania podjęły pierwsze inicjatywy skierowane do migrantów w 2009 roku, kiedy to miasto zaangażowało się w projekt „Otwarte Miasta”, zorganizowany przez konsorcjum kilku miejscowości europejskich i British Council, którego celem było „stworzenie planu zwiększenia poziomu otwartości Poznania i jego mieszkańców, zwiększenie atrakcyjności Miasta i jego rynku pracy, przyciąganie zagranicznego kapitału ludzkiego, lepszej integracji społeczno-ekonomicznej imigrantów” (Kościeszka 2014). Następnie miasto zostało partnerem unijnego projektu „AMIGA. Aktywni MIGrAnci na lokalnym rynku pracy” (2013–2015), będącego efektem inicjatywy grupy badaczek i badaczy z CeBaM UAM. Bezpośrednim jego rezultatem było powstanie Migrant Info Point (MIP), czyli punktu informacyjno-wspierającego migrantów (Sydow 2015; Bloch, Main, Sydow 2015). W projekcie tym ważną rolę odgrywał streetworking będący przykładem praktykowania antropologii zaangażowanej (Bloch 2015). W kolejnych latach CeBaM współorganizował kilka inicjatyw wspierających migrantów i uchodźców bezpośrednio lub pośrednio – poprzez tworzenie oraz wzmacnianie narracji otwartości i szacunku. Akcje „Zaadoptuj Kamizelkę”, „Galeria bez domu”, „Airbag Poznań”, „Wszyscy jesteśmy migrantami. (Od)zyskiwanie pamięci migracyjnej”, „Wspólnie tworzymy jeden Poznań” były wyrazem zaangażowania środowiska antropologicznego w zmianę społeczną w Poznaniu (zob. Bloch, Main 2017) i w Polsce⁴.

Kampania „Zaadoptuj Kamizelkę” miała charakter edukacyjny, nastawiony na oddziaływanie na większą społeczność i wzmocnienie empatycznej narracji w przestrzeni miasta. Polegała na wykorzystaniu kamizelek ratunkowych, które zostały przywiezione pod koniec 2016 roku z wyspy Chios do Poznania przez Oxfam International, na happening uliczny. Po happeningu były przechowywane w siedzibie CeBaM, równocześnie szukano pomysłu na ich dalsze użycie. W rezultacie dyskusji, jako CeBaM i Migrant Info Point w Poznaniu, podjęliśmy decyzję o przekazaniu kamizelek, używanych wcześniej przez osoby przekraczające

4 Wiele z takich działań zostało wskazanych m.in. w czasopiśmie „Lud” z 2017 r. zawierającym wystąpienia przedstawicieli instytucji współorganizujących Nadzwyczajny Zjazd Antropologów i Etnologów Polskich (Nadzwyczajny Zjazd... 2017).

Fot. 1 Jedna z kamizełek projektu „Zaadoptuj kamizelkę” w holu Collegium Historicum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (20.03.2017)

Morze Śródziemne, do zorganizowania uświadamiającej i uwrażliwiającej akcji o nazwie „Zaadoptuj Kamizelkę”. Celem kampanii było zachęcenie instytucji (szkół, domów kultury, urzędów, uniwersytetów, kawiarni, klubów itp.) oraz osób prywatnych do „zaadoptowania” kamizelki: do jej ekspozycji i zorganizowania spotkań w celu porozmawiania o uchodźcach. Do akcji przystąpiło ponad czterdzieści instytucji, zdecydowana większość dzięki materiałom prasowym, które ukazały się w mediach po pierwszych adopcjach, zwłaszcza gdy pozytywnie zareagowały poszczególne jednostki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza i Urząd Miasta Poznania. Ekspozowano je w miejscach publicznych: na fotelach kinowych, przy stole w lokalnej kawiarni, w sali wykładowej, w klasie, poczekalni i w biurze. Żadna z parafii katolickich czy innych wspólnot religijnych w mieście nie zdecydowała się na przyjęcie kamizelki. Działanie zaplanowane było na okres

dwóch miesięcy: od 25 stycznia do 21 marca 2017 roku. Inicjatorką i koordynatorką projektu była Karolina Sydow, członkini CeBaM i doktorantka IEiAK UAM.

Kamizelki dla dorosłych i dzieci, często brudne i częściowo uszkodzone, symbolizowały nieobecność uchodźców i uchodźczyń w Poznaniu. Do kamizełek przymocowano etykiety z informacją:

Ta kamizelka ratunkowa została znaleziona pośród wielu innych na plaży greckiej wyspy Chios. Miał ją na sobie uchodźca podczas ucieczki przez Morze Śródziemne. Nie wiemy, czy dotarł bezpiecznie do brzegu. Nie wiemy, co się z nim stało. Wiemy, że go w Polsce nie ma. Ta kamizelka ma przypominać o nieobecności uchodźców wśród nas. Bo nie stworzyliśmy korytarzy humanitarnych, aby zapewnić możliwość bezpiecznej ucieczki z miejsc ogarniętych wojną na podstawie wiz humanitarnych.

Bo nie uruchomiliśmy programów przesiedleń z obozów w krajach sąsiadujących z miejscami konfliktów. Bo nie włączyliśmy się w program relokacji uchodźców z obozów przejściowych we Włoszech i Grecji, aby solidarnie wesprzeć te państwa. Odwracamy oczy, zamykamy granice, budujemy zasieki, odgradzamy się.

Zadaniem akcji było wywołanie dyskusji i skłonienie społeczeństwa do refleksji nad sytuacją uchodźców i uchodźczyń poprzez podniesienie świadomości i pobudzenie emocji. Ważne było wzmocnienie kontrnarracji wobec dominującego w mediach antyuchodźczego dyskursu, w którym używano dehumanizującej metafory „fali” oraz podkreślano zagrożenia i problemy. Celem kampanii było również wzmocnienie języka współczucia oraz wsparcie osób, które nie zgadzały się z dominującym dyskursem antyuchodźczym, a także zwrócenie uwagi na wyniki decyzji politycznych, które mają na celu niedopuszczenie uchodźców do Polski. Kamizelki w kawiarniach, kinach, restauracjach, szkołach i biurach reprezentowały osoby, które chciałyby siedzieć w tych miejscach i pić kawę, obejrzeć film, studiować i mieszkać w bezpiecznym miejscu. Nieobecni uchodźcy byli pokazywani jako ludzie o takich samych potrzebach, jak mieszkańcy i mieszkanki Poznania. Przesłanie kampanii umieszczone na stronie internetowej akcji wprost wzywało do aktywności:

Mamy ogromny przywilej i szczęście żyć w bezpieczniejszej części świata. Fakt, że urodziliśmy się akurat tutaj, to przypadek. Jednak to, co z tym przywilejem robimy, przypadkiem już nie jest. To kwestia naszej decyzji. Czy będziemy cieszyć się dobrostanem w ukryciu przed tymi, których ten sam przypadek pozbawił możliwości godnego życia bez strachu, czy też zdobędziemy się na solidarność (Akcja „Zaadoptuj kamizelkę” 2017).

Pomiędzy CeBaM a daną instytucją lub osobą podpisywana była umowa. Przekazana kamizelka zajmowała miejsce, na którym – co dało się zauważyć w przestrzeni miejskiej – nikt nie siadał, koło którego zatrzymywano się, które czasem było dodatkowo eksponowane. W szkołach i w wielu adoptujących miejscach zorganizowano tematyczne wydarzenia, debaty czy pokazy filmów dotyczące sytuacji uchodźców i uchodźczyń. Zakończenie akcji odbyło się w marcu 2017 roku w Urzędzie Miasta Poznania, przy udziale organizacji oraz instytucji goszczących kamizelkę. Miało na celu wymianę doświadczeń – opowiedzenie o zorganizowanych akcjach towarzyszących.

Poznaniacy i poznanianki, którzy zetknęli się z kamizelkami ratunkowymi, zostali poproszeni o komentarze. Osoba siedząca obok jednej z kamizelek napisała o swoich emocjach: „ja z Nią siedziałam przy jednym stoliku! Zjadłyśmy

zupę. O tak wiele chciałam Ją zapytać. Tak wiele Jej powiedzieć. I ta wielka, rosnąca w gardle gula – mieszanina wstydu, żalu, współczucia i wściekłości...”. Wiele reakcji na kamizelki było bardzo emocjonalnych, dokładnie tak, jak było to zamierzone. Kampania została przyjęta z zainteresowaniem i entuzjazmem w większym stopniu niż oczekiwano. Choć kampania miała trwać jedynie dwa miesiące w 2017 roku, kamizelki wciąż można zauważyć w przestrzeni miejskiej.

Warsztaty o migracjach i uchodźcach w szkołach – działania edukacyjne

Celem kolejnego projektu było promowanie – głównie poprzez warsztaty w szkołach – rzetelnej wiedzy na temat migracji przymusowych. W latach 2017–2019 odbyły się trzy edycje projektu, a warsztaty przeprowadziliśmy zarówno w poznańskich szkołach, jak i w mniejszych miejscowościach województwa wielkopolskiego. Każda edycja składała się z części szkoleniowej dla edukatorów i edukatorek oraz części warsztatowej w szkołach, a także otwartych spotkań z ekspertami i ekspertkami. Warsztaty o migracjach były odpowiedzią na dominującą w przestrzeni publicznej narrację o uchodźcach. Miały na celu przekazanie wiedzy naukowej w sposób przystępny dla młodzieży szkolnej, tym samym tworzone przestrzeń na kreowanie kontrnarracji opartej o dane naukowe, ale i empatię oraz zrozumienie.

Pierwsza edycja warsztatów pod nazwą „Kto pyta nie błądzi – rozmawiamy o uchodźcach” rozpoczęła się we wrześniu 2017 roku z inicjatywy CeBaM UAM, we współpracy z poznańskim Stowarzyszeniem Jeden Świat (odpowiedzialnym za koordynację i księgowość) oraz Centrum Inicjatyw Młodzieżowych Horyzonty (zaangażowanym w szkolenia dla edukatorów i edukatorek).

Projekt składał się z kilku etapów: 1) rekrutacji dwunastki edukatorów/ek, trzydniowego szkolenia z edukacji wielokulturowej oraz wiedzy o migracjach przymusowych, a także podstaw edukacji pozaformalnej; 2) trzydziestu pięciu warsztatów w szkołach; 3) równoległej z warsztatami superwizji pracy edukatorów i edukatorek; 4) spotkania podsumowującego i ewaluacji projektu. Całość finansowana była ze środków miasta Poznania (tzw. mały grant) oraz CeBaM UAM.

Rok później, już tylko jako CeBaM UAM, rozpoczęliśmy kolejny, logistycznie i merytorycznie podobny projekt, w pełni finansowany ze środków własnych CeBaM. Dodatkowym elementem projektu były otwarte spotkania dla mieszkańców oraz mieszkańek Poznania, dotyczące problematyki uchodźczej i organizowane w przestrzeni miasta⁵.

5 Pierwsze spotkanie – z Robertem Rydzewskim, doktorantem Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UAM – odbyło się 20 kwietnia 2018 r. i dotyczyło problematyki szlaków uchodźczych na drodze migrantów i migrantek do Europy. Drugie spotkanie (29 maja 2018 r.) – z Katarzyną

Trzecia edycja projektu, we współpracy z Migrant Info Point, wyglądała nieco inaczej. Warsztaty w szkołach podzielone były na dwie fazy: pierwszą – warsztaty o migrantach i warsztaty antydyskryminacyjne, które prowadzone były przez duety cudzoziemsko-polskie, miały na celu wprowadzenie uczniów w tematykę różnorodności kulturowej oraz sytuacji cudzoziemek i cudzoziemców w Polsce i w Poznaniu; oraz drugą, dotyczącą wiedzy o migracjach przymusowych, w której edukatorami i edukatorkami były tylko osoby posługujące się językiem polskim. W sumie odbyło się 40 warsztatów w szkołach oraz 2 spotkania otwarte dla mieszkańców i mieszkanki Poznania⁶. Trzecia edycja współfinansowana była ze środków Fundacji Batorego pozyskanych przez Migrant Info Point oraz środków CeBaM UAM.

Każda edycja projektu rozpoczęła się od dwu- lub trzydniowego szkolenia z metod edukacji pozaformalnej – warsztatowych metod pracy z młodzieżą – oraz edukacji międzykulturowej, a także z zakresu wiedzy na temat migracji przymusowych. Niektórzy edukatorzy i edukatorki pracowali w projekcie przez dwie lub trzy edycje. Każdorazowo organizowana była rekrutacja uzupełniająca. Zwracaliśmy uwagę, by były to osoby mające doświadczenie w pracy z młodzieżą lub/i dużą wiedzę z zakresu migracji przymusowych.

W dwuosobowych zespołach przychodziliśmy do szkół z gotowymi scenariuszami zajęć. W każdej edycji udział szkół w projekcie był całkowicie bezpłatny. Warsztaty trwały 90 minut – dwie godziny lekcyjne – i przewidziane były dla grup 15–30 osobowych. W wybranych szkołach warsztaty prowadzone były w języku angielskim, na prośbę nauczyciela lub dyrekcji. W niektórych placówkach przeprowadzaliśmy pojedyncze warsztaty, w innych kilka, w zależności od ustaleń z dyrekcją oraz możliwości.

Czarnotą, doktorantką Instytutu Socjologii UAM, miało na celu przybliżenie sytuacji migrantów i migrantek oczekujących na granicy Brześć–Terеспol z perspektywy kryzysu polityki migracyjnej, gdy granica ta została niemalże zamknięta dla osób chcących ubiegać się o status uchodźcy.

6 Natomiast 6 maja 2019 r. Ewa Piepiora, członkini inicjatywy Refugee Szczecin, przedstawiła referat *Praca na rzecz uchodźców realizowana przez Refugee Szczecin*.

Fot. 2 Uczestniczki i uczestnicy szkolenia dla edukatorów. Projekt „Kto pyta, nie błądzi. Porozmawiajmy o uchodźcach”, Poznań (13.10.2017)

Każda edycja projektu niosła za sobą specyficzne komplikacje i problemy, które omawiane były podczas ewaluacji wraz z edukatorami i edukatorkami⁷. Najważniejsze z nich to:

1. Problem rekrutacji szkół/klas: informacja o warsztatach rozsyłana była do szkół, do wielu dzwoniłiśmy, współzawodnicząc z komercyjnymi ofertami wysyłanymi na oficjalne adresy e-mail. Współpraca z niektórymi szkołami była możliwa dzięki kontaktom nawiązanym podczas realizacji innych projektów. Kilkakrotnie zdarzyło się, że nauczyciele i nauczycielki wstępnie rezerwowali warsztaty, jednak ostatecznie nie dochodziło do współpracy z powodu braku zgody ze strony dyrekcji. Dodatkowo, w edycji w 2019 roku, w prowadzeniu projektu utrudnieniem był trwający od 8 kwietnia strajk nauczycieli.
2. Problem układania harmonogramu: ze względu na „dorywczy” charakter pracy w projekcie, prowadzący warsztaty musieli godzić ich realizację z innymi zajęciami zawodowymi/studiami, co ograniczało ich możliwość organizacji warsztatów.
3. Problem sezonowości pracy w szkołach: w okolicach świąt oraz w czerwcu w niektórych szkołach zdecydowanie wzrasta poziom absencji – czasem do tego stopnia, że na warsztatach pojawiały się łączone grupy uczniów i uczennic z kilku klas, co znacząco wpływało na terminarz i dynamikę zajęć.
4. Problem scenariuszy: w pierwszej oraz drugiej edycji warsztatów, scenariusze były każdorazowo dopracowywane przez zmieniające się pary edukatorów, co wymagało od nich dodatkowej pracy. Zaletą takiego rozwiązania jest znaczący wpływ edukatorów i edukatorek na kształt prowadzonych zajęć oraz większe doświadczenie, wadą – czasochłonność.
5. Problem banalizacji przekazu i wybiórczości treści: ze względu na krótki czas trwania warsztatu – jedynie półtorej godziny – tematyka zajęć ograniczała się do wątków, które w największym stopniu związane są z rozpowszechnionymi stereotypami dotyczącymi uchodźców, co wymuszało pominięcie innych, równie ważnych treści.

Podczas trzech edycji warsztatów udało się przeszkolić ponad 30 edukatorów i edukatorek. Część z nich nadal zajmuje się edukacją pozaformalną, wykorzystując wiedzę i umiejętności w innych projektach edukacyjnych. Łącznie we wszystkich edycjach przeprowadziliśmy około 90 warsztatów dla około 2 200 uczniów i uczennic.

7 Oczywiście problemy te nie dotyczyły wszystkich szkół, zdarzały się jednak na tyle często, że zdecydowałyśmy się wymienić je, by ułatwić kolejnym osobom przeprowadzanie podobnych projektów edukacyjnych.

Podsumowanie

Od 2015 roku obserwowaliśmy, jak sytuacja uchodźców stała się istotnym elementem debaty publicznej w Polsce. Politycy, polityczki i grupy reprodukujące dyskurs antyuchodźczy odnosili się do wartości nacjonalistycznych i/lub katolickich, podkreślając rolę jednorodności etnicznej i religijnej oraz bezpieczeństwa. Powszechny stał się przy tym język dehumanizujący uchodźców i migrantów. W atmosferze paniki moralnej w przestrzeni publicznej zaistniał nie tylko dyskurs antyuchodźczy, lecz również nasiliła się agresja werbalna i fizyczna wobec niektórych mieszkańców Polski czy turystów. Sytuacja ta wywołała w poznańskim środowisku antropologów i antropologów potrzebę konkretnych działań o charakterze zaangażowanym i edukacyjnym. Nancy Scheper-Hughes w *The Primacy of the Ethical: Propositions for a Militant Anthropology* przypomina o zasadzie moralnej odpowiedzialności wobec naszych partnerów badawczych, jako wartości nadrzędnej i prekulturowej, wzywając antropologów do podążania za etyką troski i odpowiedzialności (Scheper-Hughes 1995). Będąc świadkami w czasach kryzysów wartości, powinniśmy być aktywni nie tylko na polu nauki, ale i w przestrzeni działań publicznych. Tkwiąc w „wieży z kości słoniowej” uniwersytetu będziemy mieć niewielki wpływ na ograniczenie zjawisk dyskryminacji, ksenofobii i mowy nienawiści oraz budowanie społeczeństwa otwartego i współpracującego.

Warsztaty edukacyjne na temat migracji oraz kampania „Zaadoptuj kamizelkę”, podobnie jak inne działania CeBaM UAM i Migrant Info Point, takie jak „Galeria Bez Domu” czy projekt „Wszyscy Jesteśmy Migrantami”, miały na celu dokonanie przesunięcia w obszarze narracji o uchodźcach i uchodźstwie: zarówno na poziomie wiedzy, jak i postaw oraz emocji dotyczących tego tematu. Zamiarem było zastąpienie mowy nienawiści oraz dyskursów dyskryminujących narracjami rozumiejącymi, empatycznymi, ale też świadomymi zależności geopolitycznych.

Takie aktywne kreowanie kontrnarracji jest jedną z możliwości zaangażowania w obrębie etnologii i antropologii kulturowej. Może być tym bardziej skuteczne, im bardziej szerokie poparcie zyska, czego przykładem jest akcja „Zaadoptuj kamizelkę”. Co ważne, pozwala ono na wzmocnienie osób, które na co dzień zajmują się działalnością prouchodzącą czy antydyskryminacyjną⁸.

Oba projekty, wpisując się w postulat antropologii publicznej i zaangażowanej, miały na celu kształtowanie postaw otwartości wobec uchodźców oraz zwiększenie wiedzy odbiorców – szeroko rozumianej społeczności mieszkańców

8 Po jednym z warsztatów do edukatorów podeszła uczennica, która wcześniej chciała włączyć się w działania prouchodzące, jednak nie miała wystarczającej wiedzy i odwagi. Warsztaty wzmocniły jej chęć zaangażowania się.

i mieszkańek Poznania oraz dzieci i młodzieży szkolnej. Działania te sytuują się również w nurcie pedagogiki krytycznej, poprzez zwrócenie uwagi na istotność praktyk edukacyjnych wzmacniających refleksyjne tworzenie i przekazywanie wiedzy. Inicjatywy zespołu CeBaM, a zwłaszcza koordynatorek akcji, miały na celu zwiększenie liczby osób chcących zaangażować się w upowszechnienie wiedzy oraz postawy otwartości i szacunku przy okazji toczącej się debaty o „kryzysie uchodźczym”, a także wpłynięcie na lokalną debatę publiczną poprzez wyjście z wiedzą akademicką poza mury uniwersytetu.

Bibliografia

- Akcja „Zaadoptuj kamizelkę” (2017). Centrum Badań Migracyjnych UAM. Pozyskano z: <https://www.cebam.amu.edu.pl/221-akcja-zaadoptuj-kamizelke.html>.
- Biernacka, M. (1973). Osady uchodźców greckich w Bieszczadach. *Etnografia Polska* 17(1), 83–93.
- Bloch, N. (2015). Streetworking: zaangażowane działanie w terenie. Antropolog jako badacz i asystent imigranta. W: N. Bloch, I. Main, K. Sydow (red.), *Nie dość użyteczni. Zmagania imigrantów na lokalnym rynku pracy* (s. 33–51). Poznań: Centrum Badań Migracyjnych UAM.
- Bloch, N., Main, I. (2017). Antropologia wobec sytuacji kryzysu wartości. *Lud*, 101, 43–48, doi: <http://dx.doi.org/10.12775/lud101.2017.01d>.
- Bloch, N., Main, I., Sydow, K. (2015). Wstęp. W: N. Bloch, I. Main, K. Sydow (red.), *Nie dość użyteczni. Zmagania imigrantów na lokalnym rynku pracy* (s. 7–15). Poznań: Centrum Badań Migracyjnych UAM.
- Bobako, M. (2017). *Islamofobia jako technologia władzy. Studium z antropologii politycznej*. Kraków: Wydawnictwo Universitas.
- Buchowski, M. (2016). Making Anthropology Matter in the Heyday of Islamophobia and the „Refugee Crisis”: The Case of Poland. *Český lid*, 103, 51–67.
- CBOS (2017). *Stosunek Polaków do przyjmowania uchodźców*. Komunikat z badań nr 1. Warszawa: Centrum Badań Opinii Publicznej.
- CBOS (2018). *Stosunek Polaków i Czechów do przyjmowania uchodźców*. Komunikat z badań nr 87. Warszawa: Centrum Badań Opinii Publicznej.
- Cekiera, R. (2017). Między gościnnością a misoksenią – reperkusje kryzysu migracyjnego w Polsce. *Political Preferences*, 17, 237–250.
- Červinková, H. (2012). Badania w działaniu i zaangażowana antropologia edukacyjna. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja*, 57(1), 7–17.
- Cohen, S. (2017). *Folk Devils and Moral Panics. The Creation of the Mods and Rockers*. London–New York: Routledge.

- Czerepaniak-Walczak, M. (2006). *Pedagogika emancypacyjna. Rozwój świadomości krytycznej człowieka*. Gdańsk: GWP.
- Fine, M. (2017). *Just Research in Contentious Times: Widening the Methodological Imagination*. New York: Teachers College Press.
- Fischman, G.E., McLaren, P. (2005). Rethinking Critical Pedagogy and the Gramscian and Freirean Legacies: From Organic to Committed Intellectuals or Critical Pedagogy, Commitment, and Praxis. *Cultural Studies. Critical Methodologies*, 5(4), 425–446.
- Fitzgerald, I., Smoczyński, R. (2015). Anti-Polish Migrant Moral Panic in the UK: Rethinking Employment Insecurities and Moral Regulation. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 51(3), 339–361, doi: 10.13060/00380288.2015.51.3.180
- Goździak, E.M., Márton, P. (2018). Where the Wild Things Are: Fear of Islam and the Anti-Refugee Rhetoric in Hungary and in Poland. *Central and Eastern European Migration Review*, 7, 125–151.
- Goździak, E.M., Nowak, L. (2012). Ten Obcy. Stosunek Wielkopolan do cudzoziemców. *Przegląd Wielkopolski*, 1(95), 17–28.
- Kaczyński, L. (2015). Kaczyński: Pasożyty i pierwotniaki w organizmach uchodźców groźne dla Polaków, *Newsweek*. Pozyskano z: <https://www.newsweek.pl/polska/jaroslav-kaczynski-o-uchodzcach/89mwbx3>.
- Kledzik, E., Praczyk, M. (2016). *Migracja edukacja. Edukacja międzykulturowa w kontekście kryzysu migracyjnego z perspektywy krajów V4*. Poznań: Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej UAM.
- Kociatkiewicz, J., Kostera, M. (2020). Uniwersytet prawdziwy i uberopodobny. *Magazyn Kontakt*, 18 kwietnia. Pozyskano z: https://magazynkontakt.pl/universytet-prawdziwy-i-uberopodobny/?fbclid=IwAR13j6lnkdlwUu2GiAt4_vgvFKmlvhMSuj-8ltnkxM8ji430nasvJmLw3yhw.
- Kopacz, E. (2015). Polska przyjmie tylko uchodźców, nie emigrantów ekonomicznych. *Polska Times*. Pozyskano z: <https://polskatimes.pl/ewa-kopacz-polska-pryjmie-uchodzcow-ale-nie-imigrantow-ekonomicznych/ar/8168870>.
- Kościańska A. (2004). Ku odpowiedzialności. *Etnologia w Polsce: tradycje i wyzwania*. (op.cit.,) *Maszyna Interpretacyjna*, 6/7, 12–13.
- Kościeszka, K. (2014). Wywiad z Wojciechem Bauerem koordynatorem projektu Open Cities – Urząd Miasta Poznania. Pozyskano z: <http://cw.org.pl/aktualnosci/97-wywiad-z-wojciechem-bauerem-koordynatorem-projektu-open-cities-urzed-miasta-poznania>.
- Krzyżanowska, N., Krzyżanowski, M. (2018). „Crisis” and Migration in Poland: Discursive Shifts, Anti-Pluralism and the Politicisation of Exclusion. *Sociology*, 52(3), 612–618.
- Kwicińska-Zdrenka, M. (2018). *Tworzenie Sprawiedliwych Miast – włączanie Agendy 2030 w polityki na poziomie lokalnym w czasach wielkich migracji i uchodźstwa*. Toruń: Pracownia Badań Soma.
- Low, S., Merry, S. (2010). Engaged Anthropology: Diversity and Dilemmas: An Introduction to Supplement 2. *Current Anthropology*, 51(S2), 203–226, doi:10.1086/653837.
- Łaciak, B., Segeš Frelak, J. (2018). *The Wages of Fear. Attitudes Towards Refugees and Migrants in Poland*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.

- Main, I. (2020). Proclaiming and Practicing Pro-immigration Values in Poland. A Case Study of Poznań. W: E.M. Goździak, I. Main, B. Sutter (red.), Europe and the Refugee Response: A Crisis of Values? (s. 269–285). London: Routledge.
- Mamzer, H. (2011). Czy warto ufać obcym? Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Morgan, G. (2016). Global Islamophobia: Muslims and Moral Panic in the West. London: Routledge.
- Nadzwyczajny Zjazd Antropologów i Etnologów Polskich (2017). Lud 101, 35–103, doi: <http://dx.doi.org/10.12775/lud101.2017.01d>.
- Nowicka, E. (2008). Hermes, Odyseusz i greckie powroty do ojczyzny. Kraków: Nomos.
- Pasamonik, B. (2017). Moral Panic About Refugees in Poland as a Manifestation of Cultural Transformation. Multicultural Studies, 1, 87–101.
- Pędziwiatr, K. (2017). Islamophobia in Poland. National Report. W: E. Bayrakli, F. Hafez (red.), European Islamophobia Report 2016 (s. 411–442). Istanbul: SETA.
- Pędziwiatr, K., Legut, A. (2017). Polskie rządy wobec unijnej strategii na rzecz przeciwdziałania kryzysowi migracyjnemu. W: K. Wojtaszczyk, J. Szymańska (red.), Uchodźcy w Europie. Uwarunkowania, istota, następstwa (s. 608–628). Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra J-R.
- Scheper-Hughes, N. (1995). The Primacy of the Ethical: Propositions for a Militant Anthropology. Current Anthropology, 36(3), 409–440.
- Songin-Mokrzan, M. (2014). Zwrot ku zaangażowaniu. Strategie konstruowania nowej tożsamości antropologii. Wrocław–Łódź: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
- Stoła, D. (2012). Kraj bez wyjścia. Migracje z Polski 1949–1989. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej.
- Stowarzyszenie Nigdy Więcej (2019). O agresji wobec muzułmanów – raport na Dzień Islamu w kościele 24.01.2019. Pozyskano z: <http://www.nigdywiecej.org/komunikaty/rok-2019/4109-o-agresji-wobec-musulmanow-raport-na-dzien-islam-u-w-kościele>.
- Sydow, K. (2015). Od działań postulowanych do praktykowanych. Przygotowanie i realizacja projektu AMIGA. W: N. Bloch, I. Main, K. Sydow (red.), Nie dość użyteczni. Zmagania imigrantów na lokalnym rynku pracy (s. 17–31). Poznań: Centrum Badań Migracyjnych.
- Śliwerski, B. (2016). Recepcja i aplikacje pedagogiki i psychologii krytycznej. Polska Myśl Pedagogiczna, 2/2, 19–49.

Spis fotografii

Fot. 1 Jedna z kamizelek projektu „Zaadoptuj kamizelkę” w holu Collegium Historicum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (20.03.2017). Fot. I. Main.

Fot. 2 Uczestniczki i uczestnicy szkolenia dla edukatorów. Projekt „Kto pyta, nie błądzi. Porozmawiajmy o uchodźcach”, Poznań (13.10.2017). Fot. I. Main.

Streszczenie

Od 2015 roku w reakcji na „kryzys uchodźczy” – przybycie wielu tysięcy osób uciekających przed skutkami konfliktu w Syrii do Europy – przedstawiciele partii Prawo i Sprawiedliwość oraz polskiego rządu przyjęli negatywny stosunek do uchodźców, a w wielu polskich mass mediach pojawił się antyuchodźczy przekaz łączący zjawiska terroryzmu, „zagrożenia islamizacją” i uchodźstwa. Nie jest to jednak jedyna narracja i postawa obecna w Polsce. W artykule przedstawione są lokalne inicjatywy, które miały na celu przeciwdziałanie antyuchodźczej kampanii nienawiści, a także zwiększenie kompetencji i zaangażowania środowiska etnologicznego. Analizie poddano działania edukacyjne podejmowane i inspirowane przez Centrum Badań Migracyjnych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu od 2017 roku – projekty „Zaadoptuj kamizelkę” i „Porozmawiajmy o uchodźcach”. Oba projekty miały na celu kształtowanie postaw otwartości wobec uchodźców oraz zwiększenie wiedzy odbiorców – szeroko rozumianej społeczności mieszkańców i mieszkanki Poznania oraz dzieci i młodzieży szkolnej. Inicjatywy zespołu realizującego te projekty służyły poszerzeniu i wzmocnieniu grupy osób chcących zaangażować się w upowszechnienie wiedzy oraz postaw otwartości i szacunku dla drugiego człowieka. Działania te podyktowane były przeświadczeniem o znaczeniu nie tylko lepszego poznania świata, ale też wyobrażenia go sobie inaczej i stworzenia alternatywy w duchu solidarności z innymi (por. Fischman, McLaren 2005).

Słowa kluczowe: edukacja, antropologia publiczna, antropologia zaangażowana, migracje przymusowe

Summary

In response to the „refugee crisis” of 2015 – resulting in the arrival in Europe of many thousands of people fleeing the armed conflict in Syria – the Polish Law and Justice party and the Polish government adopted negative attitudes towards refugees. The Polish mass media promoted anti-refugee narratives focused on terrorism and „threats of Islamisation” of Europe. However, these anti-refugee narratives have been countered by local anti-hate campaigns, including activities undertaken by local ethnologists and anthropologists. This article offers an analysis of educational activities undertaken in 2017 by the Centre for Migration Studies at Adam Mickiewicz University in Poznan, Poland. These activities took a form of two initiatives: „Adopt a vest” and „Let’s talk about refugees”. Both projects aimed at shaping attitudes of openness towards refugees and increasing awareness of refugees among the residents of Poznan, including school children. Additionally, these activities aimed to increase and support the people willing to disseminate knowledge about refugees and impart openness and respect for forced migrants. Such activism is guided by the idea that it is essential not only to get to know the world better, but also to imagine it differently and create an alternative vision of the world where solidarity with refugees and migrants prevails (cf. Fischman, McLaren 2005).

Keywords: education, public anthropology, engaged anthropology, forced migration

Translated by Authors